
DEVIATSIYA, UNING TURLARI VA TUZILISHI

Narziyeva Shahnoza Rustamovna

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "deviatsiya" tushunchasi, uning turlari va tuzilishi haqida ma'lumotlar berilgan. Deviatsiya, jamiyat tomonidan qabul qilingan me'yorlardan og'ish bo'lib, ijtimoiy, psixologik va biologik omillar bilan bog'liq. Maqola mazmuni kirish qismida deviatsiyaning umumiy tushunchasi bilan tanishtiriladi, asosiy qismda esa uning turli ko'rinishlari (ijtimoiy va shaxsiy deviatsiya) va ular tahlil qilinadi. Xulosa qismida esa deviatsiya holatlarining sabablarini aniqlash va oldini olish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Deviatsiya, me'yor, me'yordan og'ishish, ijobiy deviatsiya, salbiy deviatsiya.

Annotation: This article provides information about the concept of "deviation", its types and structure. Deviation is a deviation from the norms accepted by society and is associated with social, psychological and biological factors. In the introduction, the general concept of deviation is introduced, and the main part describes its various manifestations (social and personal deviation) and they are analyzed. The conclusion section discusses the issues of identifying the causes and prevention of deviation cases.

Keywords: Deviation, norm, deviation from norm, positive deviation, negative deviation.

Kirish

Inson hayotining murakkabligi va jamiyatdagi o'zgaruvchan munosabatlar natijasida ba'zi shaxslar umumiy me'yor va qoidalardan og'ib ketishi mumkin. Ushbu og'ishlar yoki "deviatsiyalar" ijtimoiy munosabatlarni buzuvchi omil sifatida o'rganiladi. Jamiyatning har bir a'zosi uning me'yorlariga mos kelishi kutiladi, ammo turli sabablarga ko'ra ayrim shaxslar ushbu me'yorlarni buzadi. Deviatsiya - bu shaxs yoki guruhning jamiyat qabul qilgan qoidalardan og'ishi bo'lib, u har xil shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi deviatsiyaning turli shakllari, ularning tuzilishi va jamiyat hayotiga ta'siri haqida tushunchani kengaytirishdir.

Asosiy qism

Deviatsiya - bu shaxsning yoki guruhning ijtimoiy normalardan, jamiyat tomonidan qabul qilingan qoidalar va me'yorlardan chetga chiqishi. Bu og'ishlar jamiyat tomonidan nojo'ya deb qabul qilinadi va ba'zan ijtimoiy sanksiyalarga olib keladi. Deviatsiya, o'z navbatida, ijtimoiy munosabatlarni tahlil qilish va shaxsiy xulq-atvorni o'rganish uchun muhim sohalardan biridir.

Deviatsiyaning Turlari

Deviatsiyaning asosiy turlari quyidagilar:

Ijtimoiy deviatsiya: Jamiyat me'yorlariga qarshi xulq-atvorni o'z ichiga oladi. Bu tur ijtimoiy qadriyatlarni buzuvchi xatti-harakatlarni qamrab oladi va huquqbuzarlik, jinoyat yoki kamsitish kabi shakllarda ifodalanadi. Ijtimoiy deviatsiya odatda jamiyat tomonidan e'tirof etilgan me'yorlarni buzganligi uchun jazolanadi. Shaxsiy deviatsiya: Shaxsning o'ziga xos xatti-harakatlari va ichki munosabatlari bilan bog'liq bo'lib, jamiyat me'yorlariga zid keluvchi shaxsiy

xulq-atvor hisoblanadi. Bunda shaxsiy darajada noto'g'ri qarorlar qabul qilish yoki o'ziga nisbatan zararli xulq-atvorlar sodir etilishi mumkin.

Deviatsiyaning Sabablari

Deviatsiya sabablarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

Biologik omillar: Ba'zi olimlar shaxsning biologik tuzilishi yoki genetika jihatidan deviatsiyaga moyilligini tasdiqlaydi. Psixologik omillar: Ruhiy salomatlik, stress, oilaviy muammolar va boshqa psixologik omillar deviatsiyaning shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy omillar: Ijtimoiy sharoitlar, oilaviy muhit, iqtisodiy qiyinchiliklar ham shaxslarning jamiyat me'yorlariga zid xatti-harakatlar qilishiga olib keladi.

Deviatsiyaning ijtimoiy oqibatlari ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin. Ba'zan deviatsiya yangi o'zgarishlarga olib keladi, yangi me'yorlarning shakllanishiga hissa qo'shadi. Biroq ko'p hollarda deviatsiya jamiyat uchun tahdid sifatida qabul qilinadi va unga qarshi kurashish lozim bo'ladi. Shu sababli, jamiyatda deviatsiyaga nisbatan turli yondashuvlar mavjud.

Deviatsiya ikki asosiy guruhga bo'linadi: ijobiy va salbiy deviatsiya.

Ijobiy deviatsiya - bu me'yorlardan chetlashish natijasida jamiyatga foyda keltiruvchi harakatlardir. Ijobiy deviatsiya, ko'pincha, jamiyatdagi ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Masalan, jamiyatdagi qadriyatlarni yangilashga qaratilgan innovatsion faoliyatlar, taraqqiyot uchun muhim sanaladi.

Salbiy deviatsiya - bu jamiyat uchun zararli yoki ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaruvchi xulq-atvor hisoblanadi. Jinoyatlar, giyohvandlik va boshqa zararli xatti-harakatlar bunga misol bo'la oladi. Salbiy deviatsiya, jamiyatning umumiy ahvoli va barqarorligiga tahdid soluvchi omillar hisoblanadi.

Ijtimoiy deviatsiya: Bu turi jamiyatda qabul qilingan umumiy me'yorlar va qadriyatlarga qarshi harakat qilishdan iborat bo'lib, odatda huquqbuzarlik va jinoyatchilik bilan bog'liq. Ijtimoiy deviatsiya jamiyat tomonidan sanksiyalanadi va unga qarshi jazo choralari qo'llaniladi. Shaxsiy deviatsiya: Bu tur shaxsiy xulq-atvor va munosabatlarning me'yordan og'ishi bilan tavsiflanadi. Bu yerda shaxsning o'ziga nisbatan zararli xulq-atvori (masalan, o'z-o'zini o'ldirish) yoki noto'g'ri qarorlari bilan namoyon bo'ladi.

Deviatsiya o'zining sabablaridan kelib chiqib, biologik, psixologik va ijtimoiy tuzilmalarga bo'linadi:

Biologik tuzilma: Ba'zi olimlar shaxsning biologik va genetik xususiyatlari, ya'ni tug'ma moyilliklari, deviatsiyaga sabab bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Genetik omillar, tug'ma kasalliklar yoki rivojlanishdagi nuqsonlar shaxsni me'yorlardan og'ishga moyil qiladi deb qaraladi.

Psixologik tuzilma: Shaxsning ruhiy holati, ichki muammolari, stress va hissiy notinchlik kabi omillar deviatsiyaga sabab bo'lishi mumkin. Ruhiy salomatlik muammolari, psixologik bosim yoki oilaviy muammolar shaxsning xulq-atvorini o'zgartirib, ularni ijtimoiy normalardan chetlashtiradi.

Ijtimoiy tuzilma: Ijtimoiy sharoitlar, iqtisodiy va ijtimoiy tengsizlik, oilaviy munosabatlar ham shaxslarni deviatsiyaga undashi mumkin. Jamiyatdagi ziddiyatlar, ta'lim olish imkoniyatlarining yetishmasligi yoki kambag'allik kabi ijtimoiy muammolar shaxslarning deviatsiyaga moyilligini oshiradi.

Xulosa

Deviatsiya - bu ijtimoiy hayotning muhim qismi bo'lib, u jamiyatdagi me'yorlardan chetga chiqishni ifodalaydi. Ijobiy va salbiy deviatsiyalar, shuningdek ijtimoiy va shaxsiy shakllar, jamiyat uchun muhim o'rganish sohasidir. Deviatsiya jamiyatdagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun signal vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, deviant xulq-atvorni nazorat qilish va oldini olish jamiyat barqarorligi uchun zarur sanaladi. Deviatsiya shaxsning yoki guruhning jamiyat normalariga qarshi xulq-atvori bo'lib, u ijtimoiy va shaxsiy omillarga bog'liq. Ushbu maqolada deviatsiyaning turli shakllari va ularning sabablari tahlil qilindi. Deviatsiya nafaqat jamiyatda mavjud bo'lgan muammolarni aniqlash, balki jamiyat me'yorlarini qayta ko'rib chiqishga ham turtki beradi. Deviatsiyaga qarshi kurashish uchun jamiyat a'zolari va ijtimoiy muassasalar o'zaro hamkorlikda ish olib borishi kerak, chunki bu holatni nazorat qilish jamiyat taraqqiyoti va barqarorligi uchun muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Narziyeva, S. (2023). PSYCHOLOGICAL VIEWS ON THE CHOICE OF PROFESSION. *Modern Science and Research*, 2(10), 333-336.
2. Rustamovna, N. S. (2023). UNDERSTANDING EMPATHY: AN ESSENTIAL COMPONENT OF HUMAN CONNECTION. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 378-382.
3. Ne'matovna, T. Z. (2024). DEVELOPMENT OF STUDENTS'LINGUISTIC COMPETENCIES IN" MOTHER LANGUAGE AND READING LITERACY" LESSONS OF THE 3rd GRADE. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 114-118.
4. Ne'matovna, T. Z. (2024). FORMATION OF MOTHER LANGUAGE COMPETENCES IN PRIMARY CLASS STUDENTS. *МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА*, 2(2), 453-461.
5. Kozimova, N. A., & Ulugova, S. M. (2022). Classification of a Group of Staff for Psychological Conseling and Referral to It. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 7, 175-177.
6. Kozimova, N. A. (2024). ОТА-ОНАЛИК PSIXOLOGIYASI. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 2(1), 119-125.
7. Сайфуллаева, Н. Б., & Марданова, Ф. Я. (2021). НАУЧНОМЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКЕ. *Проблемы науки*, 84.
8. Сайфуллаева, Н. Б. (2020). Важные особенности дидактических игр в процессе обучения математике в начальных школах. In *ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ* (pp. 60-62).
9. Сайфуллаева, Н. Б., & Мурадова, Я. М. (2020). Пути эффективного использования методов обучения математике в начальных классах. In *EUROPEAN RESEARCH* (pp. 121-123).